

2.503

~~no. 4821~~

~~no.~~ 12503.

~~no. 90279~~

3097

ANIVERSAREA

DE PATRU SECALE DE LA MÓRTEA LUI

STEFAN CEL MARE

DOMNUL MOLDOVEI

(2 IULIE 1504)

DE

NIC. DENSUȘIANU

17439.

ESTRAS DIN «ROMANIA MILITARA»
IUNIE 1904.

BUCUREȘCI

Instit. de Arte Grafice CAROL GÖBL S-r I. St. Rasidescu
16, Strada Dómnlei, 16
1904.

11.319.

92 Stefan cel mare

~~CONTROL 1957~~

BIBLIOTECA CENTRALA BUCURESTI
COTA 12503

CONTROL 1957

PC 11

1961

D

B.C.U. Bucuresti

C17439

ANIVERSAREA

DE PATRU SECLE DE LA MÔRTEA

LUI

ȘTEFAN CEL MARE, DOMNUL MOLDOVEI

(2 IULIE 1504)

În 2 Iulie 1504, se stinse Marele Domn și eroi al Moldovei Ion Ștefan Voivodul, care în timp de 47 ani ai domniei sale a apărat cu un curagiū și devotament extra-ordinar independența politică a Moldovei și a fost un zid puternic al creștinătății în contra estensiunii domniei musulmane dincóce de Dunăre.

Ștefan cel Mare personifică în aceste timpuri întreaga istoria poporului român dela Dunărea de jos. El este tipul și simbolul națiunii române, care în curs de atâtea secole apărându-și independența sa politică și națională, a apărat cu succes la Dunărea de jos cauza civilizațiunii în contra barbariei. El a luptat nu numai pentru apărarea țerei sale, dar el a luptat tot o-dată pentru Europa, pentru creștinătate și umanitate ¹⁾.

Plâns de tótă țera, regretat de întreaga creștinătatea și admirat chiar de inimizii săi, el fu înmormântat la mănăstirea Putna, din Bucovina, ridicată de dânsul și consacrată în a. 1470.

¹⁾ Hurmuzaki, Documente privitoare la istoria Românilor, Vol. VIII p. 5. Ștefan cel Mare scrie Papei Sixt IV în 29 Nov. 1474: Sanctitati vestrae certificamus, quod nos semper cum potentia nostra quam nobis Omnipotens Deus attribuit omni cum affectu paratissimi sumus intendentes pro Christianitate totis viribus debellare ... Ortamur itaque S. V. ut cum aliis potentissimis Regibus et Principibus taliter adoperetur ne Christianitas a..... infidelibus supeditetur.

Nici o-dată, ca în timpurile lui Ștefan cel Mare situațiunea politică a Europei nu a fost mai critică, mai tristă, și religiunea creștină mai amenințată.

Europa se află în fața invasiunii turcesci. Inșă creștinătatea era divisată, statele de apus slăbite și indiferente de sortea Europei de sud-ost.

* * *

În timpurile lui Ștefan, Sultanul Mahomed II terminase cucerirea peninsulei balcanice. În 1453 el luă cu asalt Constantinopolul și-l prefăcù în capitala imperiului turcesc. În 1459 supuse Serbia. În 1464 fu cucerită Bosnia, în 1467 Herțegovina și Albania, ér în 1475 Mahomed II supuse Crimul și încredințà guvernul de aici unui Chan tătăresc. Athena a fost luată în 1458, Peloponesul în 1460. Thracia, Macedonia și Bulgaria devenise provincii turcesci încă din seculul al XIV-lea, ér Țera-romănescă ca să-și asigure frontierele meridionale în contra incursiunilor musulmane se vèdù si-

lită, după bătaia dela Nicopol, în 1397, să se oblige a plăti tesaurului turcesc un tribut anual de 500 piastrii în argint.

Acum peninsula balcanică fiind cucerită, Mahomed II se decise să estindă dominațiunea turcescă și în părțile de nord ale Dunării de jos. Cu deosebire dânsul voiă să supună Moldova, o țeră avută, care-și conservase până în timpurile aceste o independență absolută, un stat puternic în răsboie, care nu voiă să plătescă tribut Turcilor, care domină gurile Dunării și colțul de nord-vest al Mării-negre. Plin de curagiū și de energiă, Mahomed II era de credință, că o-dată bariera dela Dunărea de jos ruptă și Moldova supusă, Turcii vor puté ușor să cuprindă Transilvania, Polonia și Ungaria.

Aceași convingere politică o aveă și Baiazet II, fiul și succesorul lui Mohamed II. În anul 1502 Baiazet invită ordele tătăresci de la Volga să se stabilască pe câmpiile Chilie și Cetăței-Albe și scriă Chanului tătăresc: «Dacă tu vei avé în mânil tale Moldova, drumul nos-

tru va fi deschis în toate părțile lumii»¹⁾.

Din nefericire însă pentru țerile române, și în general pentru cauza cea mare a creștinătății, Ștefan avea să lupte în aceste timpuri nu numai cu armatele cele înfricoșate ale lui Mohamed II și Baiazet II, dar încă cu doi vecini puternici, cari conduși de o politică națională rău înțelăsă, în loc de a se alia cu Ștefan în contra pericolului comun, cercau să supună dênșii țera Moldovei.

Unul din acești principii creștini era Mathia Corvinul, care fără nici o cauză dréptă de nemulțumire, se ridică în a. 1467 cu răsboiul asupra lui Ștefan, voind să facă țera Moldovei vasală regatului unguresc. Mathia trece în Moldova cu 40.000 de ómenii pe la pasul Oituzului și al Ghimeșului, înaintéză către Sucéva, capitala Moldovei, arde Trotușul, Băcăul, Romanul și Némțul, apoi se opresce la Baia. Ștefan ia pozițiune între rîurile Moldova și Șomuz așteptând timpul oportun, când să pótă da lupta cu ómenii mai puținii în contra la mai mulți; în fine vedénd, că regele Ungariei nu luase măsurile necesari de precauțiune, dênșul trimise în séra de 15 Decembre pe câți-va ómenii de ai séi, ca să deie foc orașului Baia, apoi la lumina flacărilor și a lunei atacă castrele regelui. Óstea lui Mathia este învinsă și mare parte cade în luptă. Insuși regele căpétă trei rane și e scos în légán din locul de bătaie, ca să nu cadă în mânilor Románilor, ér restul trupelor sale scapă numai cu mare greutate străcurându-se prin poteci și eșind în Ardél.

Cu începutul anului 1475 armatele otomane se pun în mișcare către Dunărea de jos pentru subjugarea Moldovei.

Sultanul Mohamed II sub pretext, că Ștefan nu voiesce

¹⁾ Hurmuzaki-Densușianu, Documente, Vol. II, P. 2. p. 493 a 1502: Turcus vult quod Zavolhensis veniret ad campos Kilie et Byalograd et dominaretur Walachie:..... Si tu Walachiam tenebis, nobis liberum erit progredi ad omnes partes mundi.

să-î plătescă tributul, pe care-l cerea, séu că nu voiesce să ducă în persónă tributul la Constantinopol, trimite pe Suleiman-paşa din Albania în capul unei armate de 120.000 ómeni, ca să cucerescă Moldova. Inasă Ştefan folosindu-se de o admirabilă strategie, atrage pe Suleiman-paşa într'o pădure de lângă riul Bêrladului, din sus de Vasluiú, şi după ce însuşi în persónă face minuni de vitejie, bate şi distruge întréga armata lui Suleiman. Puţinî Turcí scapă cu fuga, ér restul, parte cade pe câmpul de luptă, parte fu înecat în apele Bêrladului şi ale Siretului.

In acéstă memorabilă luptă întemplată pe locul numit la Podul-înalt, aú căđut patru paşi, Românií aú câştigat peste 100 de stéguri, aú făcut o mulţime de captiví şi aú luat o pradă enormă. Trupurile celor ucişi în lupta dela Podul-înalt, scrie istoricul polon Dlugoss, aú fost arse, dar aú rămas grămeđi mari de óse, cari vor atestá şi în se-cule depărtate mărimea acestei învingerí. Pentru acéstă bi-ruinţă, ne spune Dlugoss, Ştefan nu s'a sumeţit, ci a postit 4 đile numai cu apă şi pâne şi a poruncit în tótă ţera, ca nimene să nu-í atribue lui, ci numai lui Dumneđeú acéstă în-vingere. Apói Ştefan Vodă trimise, cu boierii cunoscuţi şi de frunte aí ţerei, 36 stéguri turcescí ca trofee regelui Casimir din Polonia şi o parte fórte alésă din prada de rêsboiú.

De asemenea a trimis câţi-va robi de frunte şi stéguri turcescí Papei Sixt IV din Roma, rugându-l pentru ajutoriú în contra Turcilor.

Invingerea lui Ştefan asupra Turcilor a fost salutată cu nespusă bucuriă de tótă lumea creştină. Acum singur Ştefan era considerat ca cel mai capabil între principii lumei de a se luptá cu succes în contra Turcilor ; singur el merítá, după cum scrie Dlugoss, să fie pus în fruntea oştilor creştine în contra Musulmanilor.

Lupta lui Ştefan cu Suleiman-paşa la Podul-înalt a mai avut încă un epilog. Incă pe când Ştefan-Vodă se aflá la Vasluiú lângă Bêrlad, i vení scire dela Soroca, că Hatma-

niî căzăcescî aũ trecut cu órdele lor peste Nistru și prădeză țera. Ștefan alérgă repede înaintea Cazacilor, i lovesce nóptea fără veste la Grumăzescî, i gonesce și înecă o mare parte din ei în undele Nistrului, apoi se întorce cu mare triumf la Sucéva, unde Mitropolitul cu preoții î-l binecuvântă ca pe un împérat și biruitoriũ de limbî păgâne.

Sultanul Mohamed însă aprins de ură neîmpăcată asupra lui Ștefan, fiind-că nu voiá să-î plătéscă tribut, fiind-că a-lungase garnisóna turcescă din Chilia și nimicise armata cea puternică a lui Suleiman-pașa de 120.000 ómenî, face acum noue pregătiri de răsboiũ asupra Moldovei, și în luna lui Maiũ 1476 plécă însuși în persónă în capul acestei espedițiunii. Sultanul, trece Dunărea pe cinci poduri cu o mulțime enormă de ómenî, cămile, tunuri de răsboiũ, și pătrunde în Moldova. Tot în același timp năvălesc asupra Moldovei și Tătarii din Crim, ce venise în ajutoriũ Turcilor. Insă Ștefan Voivodul, după cum scrie istoricul Dlugoss, nu se înspăimântă nici față de acești doi inimici atât de puternici, cari năvălise din doué părți aprópe în unul și același timp asupra Moldovei, ci avênd în inima sa un curagiũ de admirat și necređut, dede foc la tóte bucatele și victualele, ca aceste să nu cadă în mânilé inamicilor, apoi cu tótă cutezanța și energia se aruncă asupra Tătarilor, de a căror putere se temeá mai mult de cât de Turci, și încredințat în ajutoriul lui Dumneđeũ i lovesce, i învinge și-î gonesce până la Nistru cu atâta rêvnă, în cât pe mai mulți i tăiă în fugă de cât în bătaie. În timpul acestei persecuțiunii terórea cuprinse așa de mult pe Tătari, încât ei aruncaũ jos armele, arcurile, tolbele cu săgețile, hainele de pe ei, șeile de pe cai, ca să póttă fugi mai ușor și apoi ca nisce turbați săriaũ goi în apa Nistrului, unde aprópe cu toții s'aũ inecat.

După învingerea Tătarilor, Ștefan se întorce acum asupra Turcilor. Cu aceeași repediune, Ștefan lovesce

pe neașteptate și strivesce mai multe cete turcesci, ce se înprăsciasse prin țară, ca să prădeze; apoi se retrage și fortifică în munți, în o pădure, pe care Turcii o numiră «Marea de arbori», ér cronicarii români Valea-Albă. Aici în 26 Iulie se întemplă memorabila bătăia numită de la R ă s b o i e n i. Românii, după cum ne spun autorii turcesci, îndreptară asupra ianicerilor un foc așa de bine nutrit și aduseră atâta gróză în liniile lor, în cât aceștia de frică se culcară cu toții la pământ și nu mai voiaū să se ridice pe lângă tóte încuragiările lui Mohamed-beg, a generalului lor. Inșă Sultanul observând acéstă desordine și lipsă de curagiū din partea celor mai distinși ostași ai săi, apucă singur în mână un scut, și se repede înaintea ianicerilor, asupra trupelor române. Acest exemplu aprinde din nou curagiul în inimele soldaților turcesci, ei pătrund în interiorul pădurii și lupta se începe acum pept la pept. In fine Româniī puținii la număr, încunjurați și atacați de tóte părțile, sunt învinși, biruiți nu de arme, ci copleșiți de mulțimea cea mare a Turcilor. Acéstă înfrângere fu crâncenă pentru Turci. Perderile lor fură enorme, și învingerea fără rezultat. Sultanul Mohamed cercă apoi să cucerească cetatea Sucevei și a Hotinului, dar perde în amândoué locurile o mulțime de ostași, fără să le pótă luá. In fine Sultanul Mahomed vedând, că acéstă expedițiune, orī cât de puternică, nu póte să-l facă stăpân asupra Moldovei, încetéză operațiunile, ridică asediile și începe a se retrage cu trupele sale spre Dunăre.

Inșă Ștefan, pe lângă tótă înfrângerea, ce a suferit' o la Valea-albă, nu perde curagiul, stringe repede óste nouă, plécă după Turci, i ajunge, când aceștia voiesc să trecă Dunărea, i lovesce fără veste și-ī silesce să lase tótă prada, ce o făcuse în Moldova și să trecă repede pe cel alalt țermure. Apoi dânsul curățá țera întrégă de Turci și se întórce cu isbândă la Sucéva, după cum scrie vornicul Grigorie Urechia. Insuși regele Mathia al Ungariei în scrisórea, ce o a-

dreséză Papei Sixt IV, numesce retragerea lui Mohamed, din Moldova, «o fugă rușinosă» ¹⁾.

In a. 1484 Turcii făcură o nouă irupțiune asupra Moldovei.

Sultanul Baiazet II, ca să-și răsbune de rușinea și înfrângerea, ce o suferise părintele său Mohamed II de la Ștefan Voivodul, se pune în mișcare în luna lui Maiu 1484 cu trupele sale către Moldova. Planul său era, că după ce va supune Moldova, să stabilască o legătură directă între imperiul turcesc cu Tătarii de la Crim și de la Volga, ori cu alte cuvinte să se colonizeze Basarabia cu Tătari și să prefacă Moldova în o provincie turcescă.

Biazet trece Dunărea pe la Isaccea, ocupă Chilia și Cetatea-albă, apoi începe să devasteze în lung și în lat țera Moldovei. De astă-dată operațiunile defensive ale lui Ștefan se mărginiră numai la atacuri și lupte parțiale, un mod tradițional de luptă, care încă din timpurile cele mai străvechi se dovedise atât de practic pentru țerile de la Dunărea de jos.

Acum Baiazet II, desperând să pótă înfrânge pe Ștefan și să cucerească Moldova, fu silit a se întorce înapoi peste Dunăre.

In anii 1497 și 1498 un nou război amenință independența politică a Moldovei, este războiul, pe care Ștefan Voivodul Moldovei trebuî să-l pórte cu regele Ion Albert al Poloniei.

Regele Ion Albert, un om doritor de gloriă, creșând, că Moldova în urma luptelor continue, ce le avuse cu Turcii, este slăbită și că acum e timpul bine venit, ca să supună această țară, începuse încă din a. 1495 să facă preparativele de război. Sub pretext, că dânsul voiesce să mérégă asupra Turcilor, ca să ia din mânilor acestora Chilia și Cetatea-albă, regele Ion Albert voiá în realitate numai să delătore

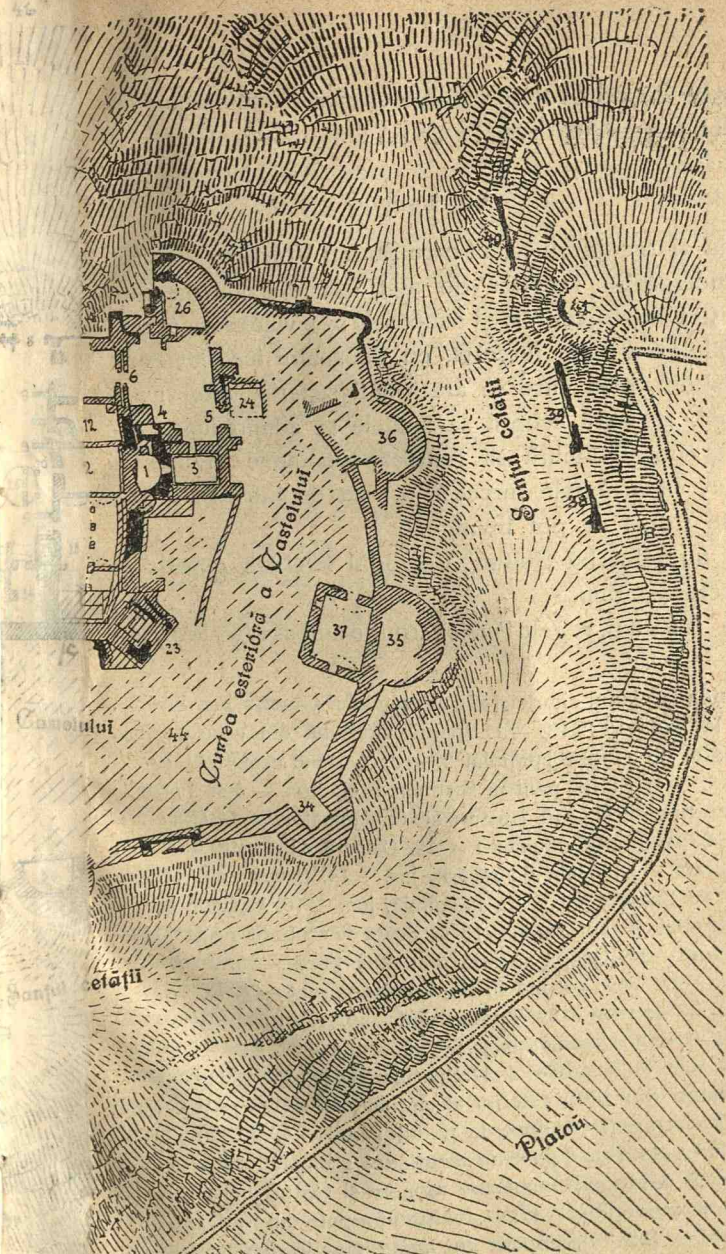
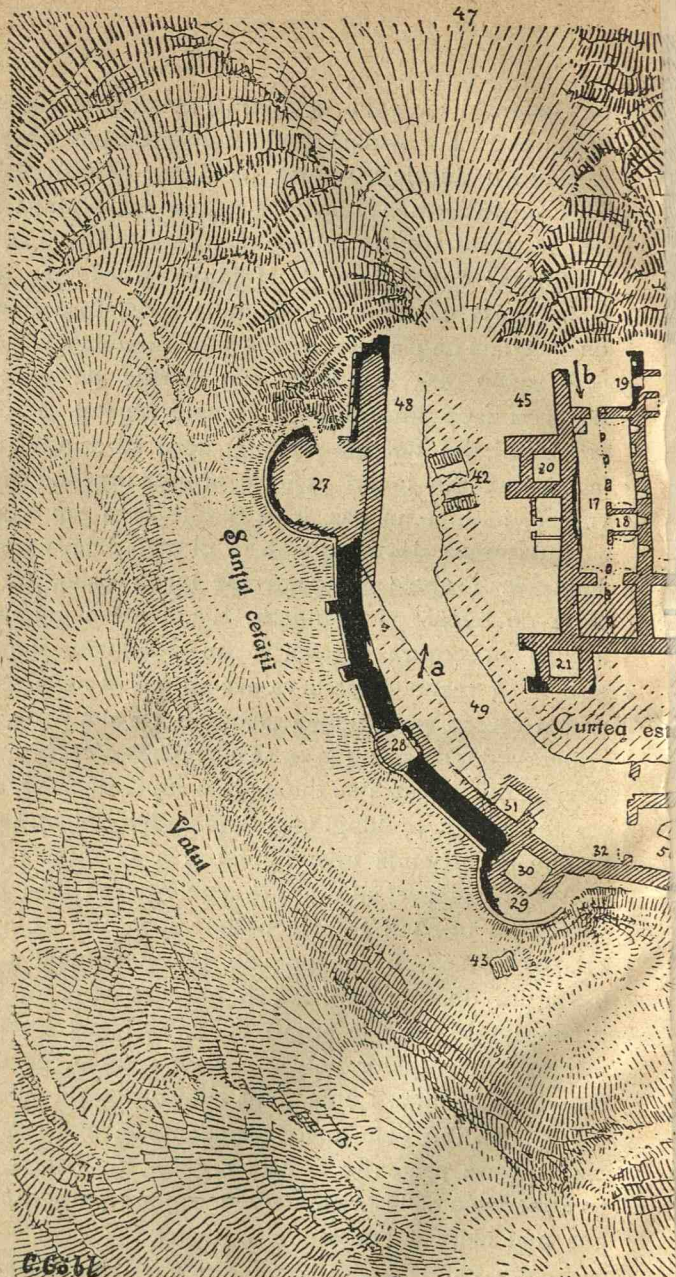
¹⁾ Hurmuzaki, Documente, vol. VIII, p. 23 a. 1476. Scrisórea regelui Mathia către Papa Sixt IV.

pe Ștefan și să pună în domnia Moldovei pe fratele său Sigismund. Tot o-dată regele Poloniei chiamă la răsboi pe Alexandru ducele Litvaniei, pe Tifen magistrul cavalerilor teuton, de asemenea pe ducele Masoviei, și după ce face o revistă peste trupele sale concentrate la Leopole, în număr de 80.000 ómeni, intră în Moldova cu insemne de răsboi și înainteză către Suceva, capitala țerei. Inșă Ștefan are și de astă-dată un plan de răsboi bine combinat. Densul ocupă mai întâi tóte drumurile din părțile de nord ale Moldovei și face imposibil ca trupele regelui să pótă primi proviziuni din Polonia și Rusia; apoi surprinde și infesteză în continu din locuri ascunse armata regelui Poloniei și nu voesc, în nici un cas, a se dimitte la o luptă decisivă.

Situațiunea devine din ți în ți mai dificilă pentru regele Poloniei. Trupele sale numeroase încep a simți tot mai mult lipsa de bucate și de nutreț. Ele încep să murmure pe sub ascuns în contra regelui, și un sentiment sinistru le cuprinde, că răsboiul acesta va avé un sfârșit nefericit. Descurajarea cresce și disciplina slăbesce. De altă parte, regele Ion Albert vedând, că nu pótă să cucerescă nici Suceva, că Moldovenii nu voesc a se dimitte la o luptă decisivă, că răsboiul acesta se pótă prelunghi încă timp nedeterminat, se hotăresce în fine a suspenda operațiunile și a se întorce în Polonia.

Asediul Sucevei se ridică și regele fixeză ziua pentru plecare. Inșă pe când trupele polone sosesc în pădurea numită «Bucovina», o mulțime de țeranii români pedestrii le încunjură de tóte părțile, dau navală asupra lor, închid tóte drumurile de eșire cu arbori tăiați, rěstórnă carele, și năruiesc asupra trupelor polone arborii înținați, pe cari i-i tăiasc din rădăcină. Lupta, după cum o descriu autorii poloni, a fost una din cele mai inverșunate și mai crâncene. Ací cade o mare parte din armata regelui Ion Albert, ací în fine se stinse, său căđu în captivitate, o mare parte din nobilimea cea mai alésă a Poloniei și a Rusiei.

Acésta este făimósa bătaie din codrul Cosminului

Planul citadelei (castelului princiar) de la Suceava.

Legendă

desenate până la finele anului 1901. (După C. A. Romstorfer)

Fig. 1.

care a avut de consecință pagube enorme și suferințe grele pentru Polonia și Malorusia.

* * *

Energia și rezoluțiunea, cu care Ștefan Voivodul se opuse la toate încercările Turcilor de a-și estinde dominațiunea dincóce de Dunăre, luptele și succesele sale victorioase asupra formidabilelor armate turcescǎ, cu deosebire însă măiestria sa de răsboiú, prin care se arátă a fi superior tuturor inamicilor sǎi, atraseră asupra sa laudele și admirațiunea întregii Europe și făcură să renască speranțele în inimile creștinilor, că armatele turcescǎ, orǐ cât de înfricoșate pot să fie, ele totuși se pot învinge.

Gloria numelui lui Ștefan Voivodul străbătú departe și la popóarele asiatice.

U z u n A s s a n, regele Persiei, trimite ambasadori la Ștefan

1) **Legenda** la planul citadelei séú al castelului princiar dela Sucéva, reprodus la pag. 12—13. — 1. Spațiul altariului din capela, ce se afla în etagiul de asuprá spațiului 2. — 2, 3. Doué camere la suprafața solului. — 4. Stâlp pentru susținerea clădirei. — 5-8. Porți. — 9. Stâlp pentru galeriă.—10. Resturi ale fundamentului.—11. Camerută cu resturi de oseminte omenescǎ. — 12. Cameră cu o vatră de foc și scară în spirală.— 13. Hala de răsărit, jos. — 14. Cameră cu vatră de foc, jos. — 15. Cameră cu scară în spirală, jos. — 16. Cameră, jos. — 17. Hala de apus în suterană. —18-19. Scara de scoborit pentru 17.— 20-23. Turnuri.—24. Grópă secretă dinaintea Porții.—25. Cisternă.— 26. Cameră.—27. Turn rotund în zidul de lângă șanț.—28. Restul unei clădiri în formă de turn.—29. Turn rotund.—30. Resturile unui turn mai vechiú.—31. Grópă. Destinațiunea necunoscută.— 32. Resturi din arcul unui zid.—33-36. Rondele. — 37. Spațiu boltit în formă de pivniță. — 38—40. Resturi din zidul exterior al șanțului, cu stâlpi.—41. Pavagiú de beton la intrarea, ce duce la podul mobil.— 42-43. Fragmente mari de ziduri.—44. Locul pentru execuțiunea criminalilor (?),—45. Locul, undé s'aú descoperit numeroase monete și resturi netrebuincióse din fabricarea monetelor.—47, 47. Înălțimi formate din ruine și pământ aruncat.—48-50. Strat descoperit cu numeroase de oseminte umane.

cel Mare rugându-l, ca dimpreună cu alți principii creștini să se ridice în contra oribilei puteri a Otomanilor ¹⁾).

Papa Sixt IV, în bula, ce o adresază creștinilor în a. 1476, numesce pe Ștefan «adevărat atlet al credinței creștine» și invită pe toți credincioșii să contribue din averile, ce le-a dat Dumneșeu, ca să ușureze sarcinile cele mari ale răsbóielor lui Ștefan cu Turcii, séu să se înroleze în persónă sub stégurile acestuî Principe, de óre-ce dênsul «apără cauza și drepturile lui Dumneșeu» ²⁾).

Êr Senatul venețian în o scrisóre a sa, prin care felicită pe Ștefan pentru învingerile sale asupra Turcilor, se exprimă ast-fel :

«O! dacă ar fi și cei alalți principii creștini cu atâta suflet și voință, séu dacă singur ai avé atâtea puteri, pe cât de mare î-ți este sufletul têu; însă D-șeu prea puternicul, «a căruî causă Măria Ta o aperi, nu va părăsi pe Măria «Ta, și nu va permite ca cei-alalți principii creștini să ră-

1) Hurmuzaki, Documente, Vol. VIII. pag. 5. a. 1474.

2) Hurmuzaki-Densușianu, Documente privitoare la istoria Românilor, Vol. II. P. 2 p. 241, a. 1476. Sixtus Episcopus etc. Universis Christifidelibus... Cum itaque sicut cunctis palam est orbis nationibus..... Thurcorum gens adversus orthodoxam fidem... et praesertim adversus dilectum filium nobilem virum Stephanum Wayuodam ducem Moldavie eiusque dominia que in finitimis ipsorum Turchorum oris sita sunt..... moliri non desinat, et quamvis prefatus Stephanus tanquam verus Christiane fidei athleta proni sit animi ad resistendum ipsorum Thurcorum... incursionibus, tamen ad tante rei perferendam sarcinam... non suppeterent facultates, sed sunt ad ea Christicolarum opes et subsidia non mediocriter necessaria..... igitur de omnipotentis dei, cuius causam et iura Staphanus ipse inter ceteros christifideles tuetur pro viribus, misericordia, et eorundem Petri et Pauli apostolorum eius auctoritate confisi, universis... christifidelibus..... qui... de bonis sibi a deo collatis... in christiane fidei subsidium..... erogaverint, aut personaliter una cum ipso Stephano in prefate Turchorum gentis debellationem se contulerint... peccatorum remissionem... concedimus et elargimur.

«mână indiferenți, ci-î va ridică și însufleți în contra acestui «flagel și pericol comun» ¹⁾).

Însă cele mai sincere și mai frumoase elogii le aduce lui Ștefan storicul polon Ion Dlugoss, canonicul din Cracovia, contemporan al acestui mare Domn. Cuvintele sale sunt următoarele:

«O bărbat minunat, care nu e cunimic mai inferior decât Duciî eroi ai vechimei și pe cari «noi i admirăm atât de mult. Dênsul este cel «de ântâi în între Principiî lumei, care în timpurile nôstre a raportat o învingere atât de «strălucită asupra Turcilor. După judecata «mea, dênsul este cel mai demn, căruia să i de «domnia și imperiul militar peste tótă lumea, «și lui să i se încredințeze prin svatul, prin «înțelegerea și hotărîrea comună a tuturor «creștinilor, demnitatea de Comandant su- «prem și Duce în contra Turcilor, pe când cei- «alalți regi și principî catolici î-și petrec timpul numai în trândăvie și în desfrânări, ori «în răsbóie civile» ²⁾).

¹⁾ Hurmuzaki, Documente, Vol. VIII p. 7. a. 1574. Senatul Venețian către Ștefan Voivodul Moldovei: Utinam vel tali animo et voluntate reliqui essent principes christiani vel solus tantum haberetis virium quantum magnitudini animi vestri conveniret. Sed Deus omnipotens cuius causam agitis non deseret Excellentiam Vestram, non permittet ut reliqui principes christiani diutius torpeant, excitabit omnes et inflamabit contra communem pestem et incendium.

²⁾ O virum admirabilem, heroicis Ducibus, quos tantopere admiramur nihilo inferiorem: qui sub nostra ætate tam magnificam victoriam inter Principes mundi primus ex Thurco retulit. Meo iudicio dignissimus, cui totius mundi Principatus et imperium et præcipue munus Imperatoris et Ducis contra Thurcum, communi Christianorum consilio, consensu et decreto, aliis Regibus et Principibus Catholicis in desidiam et voluptates, aut in bella civilia resolutis, committeretur. **Dlugossi Hist. Polon. Tomus II (1712) p. 528.**

În ce privește știința și arta de război, secolul al XV-lea și caracterizează prin talentele militare și prin luptele glorioase ale lui Ion Corvinul (numit și Românul) și ale lui Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei.

Cu deosebire însă Ștefan aduse, prin succesele sale, arta de război română la un mare renume. Eșit din școala cea veche militară a țerei, Ștefan nu este creatorul unui nou sistem de luptă, ci el rămase fidel tradițiilor și măiestriei vechi de război ale Românilor.

În aceste timpuri Românii nu imitase nimic. Noi trăiam cu legile noastre, în mare parte nescrise, și cu moravurile noastre vechi, purtam războie fără aliați și ne apăram cu arta noastră de război, moștenită de la părinți; însă prin știința și prin modul nostru de luptă, noi ne-am ridicat mai pre sus de inamicii noștri.

Paginele istoriei lui Ștefan cel Mare sunt cele mai frumoase despre valoarea militară a Românilor. Fie care luptă a lui Ștefan conține o nouă strategie, din care vor pute să învețe foarte mult toți aceia, cari se ocupă cu știința de război. Ștefan de și avea tot-de-una forțe de război inferioare la număr, însă el este tot-de-una învingătoriu, nu numai față de oștile cele numeroase și bine ținute ale Ungariei și Poloniei, dar și față de armatele cele puternice și victorioase ale Musulmanilor, de cari tremură în epoca această Europa întreagă.

Mahomed II, cuceritorul Constantinopolului și al peninsulei balcanice, cu toate că era un mare talent militar, se vedu însă inferior tacticei și concepțiunilor strategice ale lui Ștefan

Planurile de război ale lui Ștefan cel Mare erau tot-de-una admirabil combinate și executate. El scia să alegă foarte bine direcțiunile, să execute cu repeziune marșurile, să ascundă toate mișcările trupelor sale. «Unde nu cugetai, acolo i-l afla», dice despre dânsul Vornicul Grigore Ureche. El scia să profite de toate circumstanțele terenului și ale momentului. Scia să atragă pe inamic în locuri favo-

rabile și apoi dând asalt cu un curagiū entusiast, i aducea imediat în confusiune. Pe câmpul de luptă Ștefan făcea mișcări atât de neprevădute pentru adversarii săi, în cât aducea modul de luptă și soluțiunea, pe care doriá să o aibă.

În luptele sale, el se folosește adese ori de atacurile de nópte, și tinde mai cu sémă se dee bătăii un ast-fel de curs, ca pe inimiză să-i înece în rîuri, și ast-fel să aducă asupra lor un desastru complet.

Cu deosebire Ștefan se distinge prin o tenacitate admirabilă, ceea ce face parte din caracterul ómenilor mari. Invins, el nu-și pierde curagiul, ci se pregătesce din nou ca să câștige victoria. Atunci când i se pare, că lupta e perdută, el se aruncă cu rezoluțiune și energiă în mijlocul adversarilor și prin actele sale de curagiū și vitejie restabilește rëndurile și inspiră trupelor sale încrederea, că învingerea trebuie și póte să fie câștigată.

Ștefan este o adevărată mărime de răsboiū, mai ales când cugetăm, cât de vaste și puternice erau statele, pe cari el le învinse, și cât de mici și slab armate erau trupele, pe cari el le ducea din victoriă în victoriă.

«Sunt încunjurat de inimiză de tóte părțile», dice dênsul către medicul său Matheiū Muriano la a. 1502, «am avut 36 de bătăi, am învins în 34 și am pierdut numai 2.» ¹⁾

Pe lângă talentele sale militare, cari făcură din dênsul cel de ântaiū Căpitan mare al seculului al XV-lea, Ștefan strălucia tot-o-dată și prin calitățile sale morale.

«În ce privesce persóna acestui Domn»—scrie medicul său de curte, Mateiū Muriano—«el este un om fórte

¹⁾ Hurmuzaki, Documente, vol. VIII p. 36. 1502: io fo a la visitation de questo Illustrissimo Signor Duca Stephano. . . . et dissemi etiam: io sono circondato da inimici. . . . e ho avuto bataie 36 dappoi che son signor de questo paese de le qual son stato vincitore de 34 et 2 perse.

«înțelept, demn de multă laudă, și foarte iubit
«de supușii săi, fiind-că este înduratoriū și
«drept; este cu multă grijă în tóte, și un bǎr-
«bat generos» ¹⁾).

Insă ca om de rǎsboiū, caracterul sǎu aveá fǎrǎ îndoielǎ
și pǎrțile sale severe. De multe ori el era rǎpit de mâniǎ
și de multe ori prea nemilos față de inimiții sǎi.

Pietatea sa era sincerǎ.

Nenumǎratele sale învingeri și elogiile, ce i se adresaū
din diferite pǎrți, nu-l făcura nici o-datǎ sumeț. Tóte succesele
sale dǎnsul le atribuiá numai singur lui Dumneǎeū.

Istoricul Dlugoss, dupǎ cum am amintit mai sus, vorbind
despre învingerea lui Ștefan asupra Turcilor la Podul-înalt,
scrie :

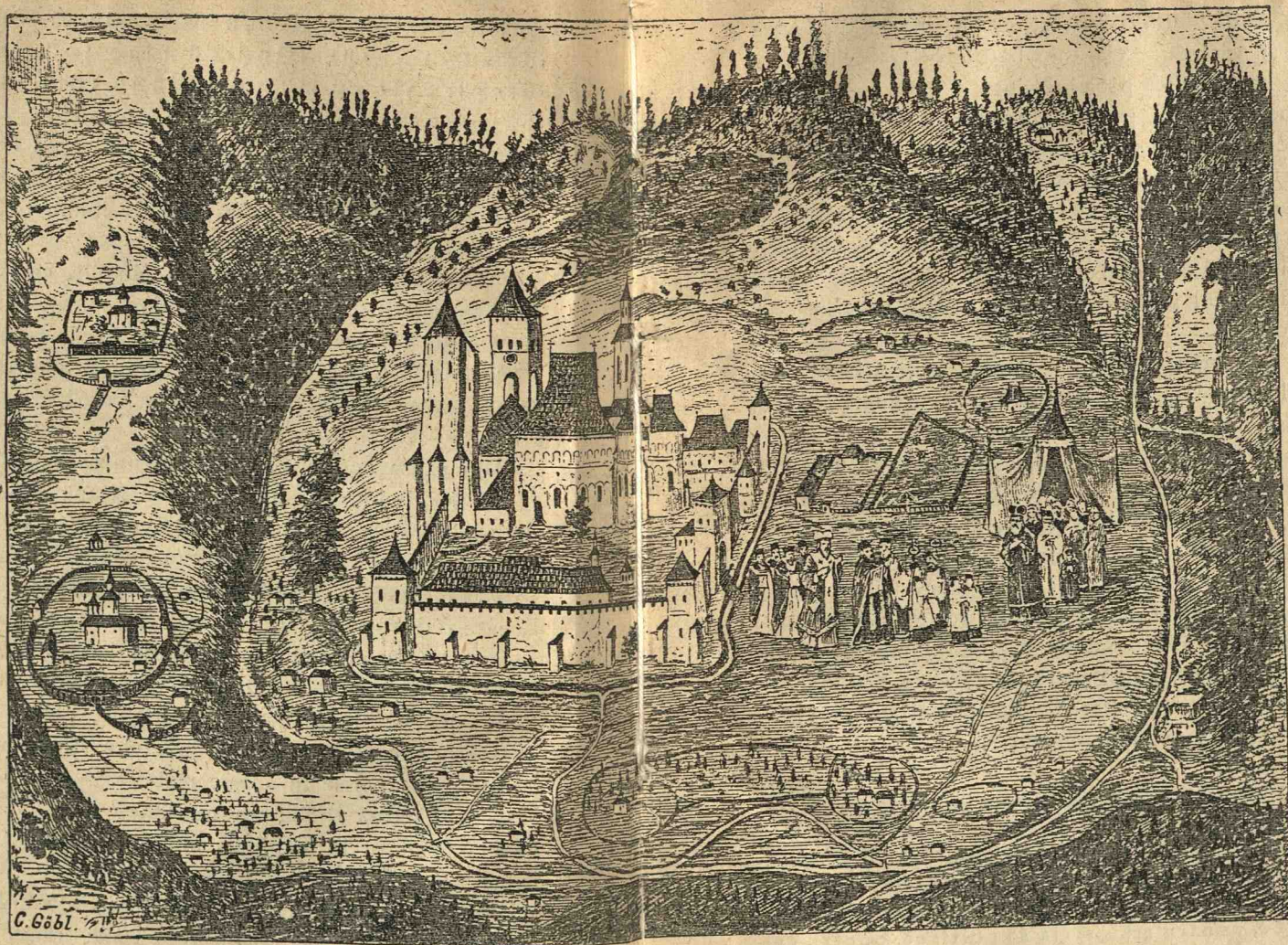
«Din cauza acesteī învingeri, el nu se sumeți de loc, ci
«postì 4 ǎile întregi numai cu pǎne și apǎ și dede poruncǎ
«în tótǎ țera sa, ca nimeni sǎ nu cuteze sǎ-l atri-
«bue lui acéstǎ învingere, ci numai lui Dum-
«neǎeū, fiind-cǎ dupǎ judecata tuturor învingerea din
«aceea ǎi numai Dumneǎeū a dat-o, și de aceea
«numai lui singur i-se cuvine lauda acestui triumf.»

El zidi 44 de mǎnǎstiri și biserici, drept mulțumire lui
Dumneǎeū pentru învingerile cǎștigate, pentru ruga șie și
pentru pomenirea și odihna sufletelor drept-credincioșilor
creștini, cari perise în aceste rǎsboie.

Pe lângǎ tótǎ strǎlucirea meritelor sale, el rǎmase tot-
de-una neclintit în marginile modestiei și ale umilinței re-
ligioase.

Un admirabil exemplu în acéstǎ privință ni-l ofere epi-
taful, ce și-l pregătise singur încă pǎnǎ trăise.

¹⁾ Hurmuzaki, Documente, Vol. VIII p. 36, a, 1502: Quanto a la
persona del prefato Signor (Duca Stephano) le homo sapientis-
simo degno de molta laude, amato molto da li subditi
per esser clemente et justo, molto vigilante et libe-
rale prosperoso de la persona per la eta sua.

Mănăstirea Putna din Bucovina, unde se află înmormântat Ștefan cel Mare, Domnul Moldovei, după o iconă din secolul al XVIII-lea ¹⁾.

¹⁾ Reproducem această ilustrațiune după interesanta publicațiune a d-lui R. Fr. Kaindl, Geschichte der Bukowina, Czernowitz, 1903, p. 88.

Eroul, a cărui glorie o invidiau atâția principii din lumea europeană și asiatică, acela, care bătuse pe stăpânitorii popoarelor de la Adriatică până la Baltică și de la Baltică până la Golful persic, acela, pe care Mitropolitul țării îl salutase și binecuvântase ca pe un împărat și biruitoriu de limbă păgâne, puse pe mormântul său numai simplele cuvinte : «Aici odihnesce evlaviosul Domn Ion Ștefan Voivodul cu mila lui Dumnezeu Domn al țării Moldovei, ctitorul și ziditorul acestui sfânt locaș», etc. ¹⁾, fără să întrebuițeze cel puțin epitetul tradițional, ce-l avea de «Mare» Voivod.

Meritele sale pentru poporul român, serviciile ce le-a adus dânsul creștinătății, civilizațiunii și situațiunii politice a Europei de apus, sunt mari, neprețuite.

Memoria sa este și va fi tot-de-una scumpă și eternă tuturor Românilor.

Sâmbetă, în ziua de 3 Iulie 1904, clopotele de la toate bisericile românesce, vor vesti poporului, că se împlinesc 400 de ani de la mórtea acestui mare Domn și eroü.

În această zi, Românii din toate părțile vor aduce un omagiü de pietate, de recunoștință și admirațiune memoriei sacre a acestui Domn, bun, generos și vitez, care în timpuri atât de grele a apărat cu atât devotament și succes instituțiunile și existența națiunii române ²⁾.

¹⁾ Episc. Melchisedec în Revista pentru istorie de Gr. G. Tocilescu. An. I (1883) p. 255.

²⁾ Noi vom reproduce aici și amintirea elogiösă, ce i-o consacră, cu o sută de ani mai târziu, istoricul polon Cromer: Bărbat demn de memoria tuturor vécurilor pentru mărima sufletului său, pentru măiestria sa politică, pentru cunoștința adâncă a lucrurilor militare și pentru răs-bóiele fericite, ce le-a purtat în contra Turcilor, Ungurilor, Polonilor și Tătarilor (Vir magnitudine animi, astu, peritia rei militaris et rebus contra Turcarum, Ungarorum et Polonorum reges, ac Tattaros feliciter : gestis, omni aevo memorabilis (Cromeri Polonia. Ed. 1589, p. 452.)

Amintirea despre faptele sale glorioase ne va face să imităm virtuțile sale, și să cercăm a apăra cu toate puterile opera dificilă a părinților noștri.

Aducându-ne aminte de Ștefan, ne aducem tot-o-dată aminte de vitejii săi ostași căzuți la Baia, la Podul-Înalt, la Chilia, Cetatea albă, la Grumăzesci, la Răsboieni, la Cătlăbuga, la Scheia, în codrul Cosminului, la Sepniți, la Zarnoviți, etc., ostași de o bravură necomparabilă, înmormențați pe locurile, unde au câștigat aceste frumoase învingeri.

Credincioși tradițiunilor strămoșesci, ei se luptară și cădură ca adevărați eroi pentru apărarea patriei, limbei și religiei române, pentru gloria și onórea numelui român.

Mulțumită valorii și vitejiei lor, Moldova n'a ajuns să fie provincie turcă.

Ei au ajutat puternic, ca să ajungem la starea și considerațiunea, de care ne bucurăm astăzi.

Esemele lor de credință către Domn și Patriă, de eroism și devotament pe câmpul de luptă, vor rămâne totdeauna vii în inimile poporului român. Ele ne vor fi tot-o-dată o încurajare și o siguranță de succes în timpurile grele ale viitorului.

Istoria și națiunea română le sunt, și vor fi, recunoscătoare Umbrelor să odihnescă în pace.

